

CORINA ISABELLA CSISZÁR

Tămăduitoarele de la Oncești

Sătenii din comuna Oncești de pe Valea Izei se află într-o permanentă legătură cu Divinitatea, cu tot ceea ce se află în spațiul înconjurător, cu întregul Univers. L-au pus pe Dumnezeu înaintea oricărui gest, ritual și ceremonial, în momentele lor de bucurie dar cu precădere la ceas de cumpănă și de necaz. Credința în Divinitate s-a îmbinat armonios din cele mai vechi timpuri cu elementele precreștine ale medicinei empirice.

În lumea satului există femei meștere, tămăduitoare, descântătoare, fiecare cu specialitatea ei. În Oncești am stat de vorbă și am surprins-o lucrând pe „tomnitoarea” de oase Dochița Drăguș, o tămăduitoare cunoscută până prin părțile Clujului, pentru talentul și dexteritatea cu care pune oasele la loc, atunci când acestea se scrântesc. Dochița a învățat „meseria” de la mama sa. Ea este singura dintre copiii familiei care a deprins îndeletnicirea asta, pentru că s-a născut cu degete fine: *Eu de fată știu, de la mama am învățat. Pă mama o învățat-o un morar din moara de apă, unu Greieluș, o fo din Bârsana. Atunci n-o fo atâtea căs și venea moraru și morărița la a noști. Și a noști méré la ei. Și moraru cela o învățat-o pă mama, că n-o făcut nicio școală, numa pă pticioare și pă mânuri.*

Dochița Drăguș ne dezvăluie tainele meșteșugului, tratând brațul bolnav al cumnatei sale Maria Rednic:

- După ce pun la loc mâna sau piciorul, îți pui o cârpă udă și cu sopon. Și îți pui compresă. Și pă mâine poți mere să lucrî. Și să nu mori, c-ăpi ce bătută îți iei! Tare rău doare, da îi musai să doară, că dacă nu-i sănătoasă mâna deloc.

Pacienta Maria Rednic:

- Da cum faci?

- Pun mâna mé, așa ni și trag peste ié. Sau pun ghem și trag.

- Pot zâce ioi?

- Poți.

- Mâna să face bine, să duce la loc.

- Amu pot s-o mișc, da nainte n-am putut.

- Api cum știi tu, cum ai învățat tu, Doti?

- Că așé ni, dacă țin mâna, îmi vorbé. Oasăle vorbesc. Când le clătesc eu, ele vorbesc.

Altfel cum aș ști, că doar nu vād înăuntru. Tu, zine un preot din Sighet, un vicar și-i trag un pticior la un om pă care l-o adus el. Și numa să-i spun pă ce stil lucrédz. Amu pă ce stil să-i

Tămăduitoarele din Oncești; foto: Felician Săteanu

spun că lucredz? Le port așa și-ncoa și-ncolo, până mărg la loc. Mă întrebă da cum știu că mărg la loc. Api că-mi vorbesc. O gândit preotu că-s hai, hai, la cap. Mă întrebă cum vorbesc oasăle cu mine? Și când i-am tras osu și i-o mărs la loc, o făcut buf. Și o zăs preotu că amu o auzât și el cum o vorbit. Și când vorbesc oasăle, atunci știi că mărg la loc. Da până atunci dor.

- Măi, femeiuică, amu Ț-am pus mâna la loc.

- Da Ț-oi plăti.

- Nu-mi trebe să-mi plătești, da să-mi spui și tu mie cum descânți la de deochi.

- Ioi, tu Doti, Ț-oi spune ce-am pățat odată. Am mărs cu o nepoată în sintirim la un prohod. Și cocoana o fo de vo tri ani, mândrucă, grăie mândru ș-am mărs rădzând încolo. Și odată am văzut că începe cocoana să zdere. Și zdiară și zdiară și tătă albăstré. Și tem pă o vecină a mé și zâc:

- Tu, Mări, hai să vezi! Tu să știi că cocoana îi deotetă. Am luat-o în brață și am venit cu ié până acasă tăt zderând. Pă când am ajuns acasă, n-am avut foc. Că știi că tre să faci cu cărbuni, cu 9 cărbuni. Da zâce vecina cătă mine:

- Tu, dacă n-ai foc, hai să descântăm cu ptită-n loc de foc. Că i-i rău la cocoană, să nu păța oarice. Tre a mere după apă și să nu grăiești cu nime când aduci apa din fântână. Și din aceie iei o ulce de apă și iei un cuțat. Și când ai foc, iei câte un cărbune din foc și arunci în ulce. Dacă n-ai foc, arunci ptită în ulce și zici:

- Mărs-o Anuță (sau cum o cheamă pă cocoană) pă cărare

Și s-o-ntâlnit cu de Deotiul cel Mare

Și-n față i s-o uitat
Și pă ea o săgetat
Și de-o săgetat-o om,
Să-i crepe călcâiele
Și de-o săgetat-o femeie
Să-i crepe țâțele.

Și după aceie iei 9 cărbuni, da de la 9 începi:

9 ochi răi te-o săgetat
9 sfinți și Maica Sfântă te-o vindecat.
Și așé zici până la 1, 9 ochi răi, 8 ochi răi etc.

Și după ce gați, așé făceau femeile, da amu nu mai sânt, erau clești așé cu 2 găuri. Și le puné pă zaru uși, după ce zâce de 9 ori așă. Și pticura din ulce de 9 ori pă zaru uși. Și pă țâțânile de la ușă pticura 9 pticuri. Și apoi da la cocon sau cocoană ori la cine-i deotet, să bea de 9 ori îndărăpt, așé, 9,8,7, până la 1. Și-o spăla pă față pă cocoană ori pă cine-i deotet și pă teptuc îi puné un ptic de apă. Și cărbunii ceia și apa ceie îs bine aruncate păstă casă. Da cum erau mai demult căsâle putéi s-o arunci, da amu n-ajungi. Da o arunci pă streșina căsî. Și i-am dat la cocoană să bea apa ceie cu pită. Și mintenaș n-o mai avut nimic cocoana. Poate că și aieste-s de la Dumnezeu lăstate. Zâce că îs oameni care au ochi răi. Și n-ar vré să deoată da așé să uită ei.

- Știu că și Vasalia nost când o fo prunc mnic, de multe ori m-am dus cu el acasă și zdera și tăt albăstré. Și îi spun mamii și o întreb ce să fac cu pruncu iesta, hăi, mamă, că atâta de jâb zdiară când mă duc acasă. Și mi-o zâs să potolesc în apă 9 bățuri din căștuie. Și să număr de la 9 până la 1: Cu oti te-ai născut, cu oti te lecuiesc, din asta clipă să nu-ți sie nimică. Și apoi să zic Tatăl nostru și să-i dau să beie de 3 ori. Și am țâpat-o pă țâțână și pă ușă. Aieste nu-s vrăjuri, aieste adjută.

- Și la ulcior, eu știu că descânta femeile bătrâne când ți să făcé așă ulciur la ochi. Și dimineață, când i-i rouă pă fereastă, știi cum transpiră așă și îi un ptic de apă, lua apă de pă fereastă și puné așé pă oti. Și cine te ungé, zâce: Ulcior!

Și tu trebuia să zici:

- Taci, că nu-i ulcior!

De tri ori zâcei așé și-ți puneă apă și te freca așă pă ulcior. Și să știi că să ducé ulcioru.

Mai demult n-o fost unsori și știéu femeile să descânta la orice. Și la dureri și diaree. Și mama zâné, când o fo pruncii mei mici, zâné la noi. Și zâcé că-i bine să meri dimineață până nu răsare soarele, la vale. Și îi ridica de la teptuc un pic în sus la cocon, lua apă din vale și țâpa așă pă el și zâcé:

Ieși Soare, dindesoare,
Că te-adjunge alt Sfânt Soare.

Ieși din creștetul capului,
Din fața obrazului,
Ieși din brață, ieși din mață.
Coconu să rămâie curat și lumminat,
Ca și Maica Sfântă că ni l-o dat.

Și sara după ce sfință soarele, să face descântecu tăt așa.

- Ce zâci? După cum ț-o fo mâna și cum ți amu? Strânge-mă de mână! Ai putere!

- M-ai vindecat amu!

- Așa să știi că n-am zinit degeaba până la tine acasă!

- Cu ce faci bine, nu faci rău.

- Îi drept! Da dacă ai veni înt-o dzî la mine acasă și ai vidé câți zin, am câte 6-8. Ai vidé ce-ai puté lucra, lucru tău pân casă. De bugăte ori rămân fără mâncare. Pă când zinéu oamenii din câmp, întrebau: „Noa, făcut-ai cină?” Unde să fac cină că de abia am băgat la marhă și tăt am tras mânuri și pticioare. Unu avé bai cu pticioru, altu cu mâna din umăr, tu știi cât trebe să lucru? Și nu mă lasă să le lucru, mai îmi dau și câte un pticior. Mi-o dat Ileş un pticior, io m-am ciumpit așa și i-am tras pticioru mai jos. Și el când mi-o dat un pticior așa în tept, am fo pă spate, am dat și cu capu de pământ. Și Ionu nost și cu Pătru ai Anuța Ilenii l-o țanut de mânuri. Și el cu pticioru mi-o dat. M-am sculat de gios și nu i-am mai vrut lucra altu. I-am zâs: „Du-te la Urgență, du-te la spital, du-te unde-i vré. Pi mă, tu pă mine m-ai împroșcat cu cela pticior ce ț-o fo bun, nu cu aiasta ce te-o durut.” Și nu i-am mai lucrat. Și s-o dus la spital. Îs 50 și ceva de ani de atunci. Și i-o zâs că-i trebe operație. Și n-o avut bani. Și după 3 dzâle o venit la mine. Și api o luat o perină în brață și-o mușcat din ié de durere. Atâta o mușcat, da o zâs: „Nu te lozesc, nu te suduiesc, numa pune-mi-l la loc.” Șâ atâta o mușcat până i-o trecut dinți pân pernă, pân față și pân doc. Ioi, că la a meu fecior nu i-o plăcut meseria asta. Da amu trage și el. Amu în Germania o învățat el mai bine. Și șeful lui, un polonez o fo nervos și o dat păstă niște lădzî. Și când o dat, o căzut și pticioru i-o tăt sărit din gerunte. Și-o șezut acolo gios în tină. Și dintre lume, unu de pă acolo, o dzâs că unu Drăguș din Oncești știe trage că și mă-sa știe trage pticioare. Și s-o dus Vasalie a meu acolo și pă polonez l-o țanut doi. Și i-o tras pticioru și-o zâs polonezu: „Amu ori mi l-ai rupt ori mi l-ai pus la loc.” Și s-o sculat în pticioare să vadă dacă poate mere. Și s-o dus până la mașină. Și când o ajuns la mașină l-o întreat: „Mă, tu ce ești? Doctor uman?” „Nu, i-o-s doctor veterinar”, o zâs. Și-o răs aceia de el. „Cum doctor veterinar și tu știi trage mânuri și pticioare?” „Poi am învățat, am furat și aiasta meserie un ptic.” Și de atunci tăt trage mâini și pticioare.

- Mulțam hireș, că odată m-o îngăduit. Ioi, ce mult bine faci tu cu mânurile ieste.

- Îmi povesté mama c-o zâs c-o trăit baba ceie de la moara lui Porcean. Și-o zâs că odată moașa o mărs în grajd și vaca nu i-o dat niciun ptic de lapte și s-o aruncat de pământ. Și n-o mai putut fa nimic cu ié. Și-o zâs că n-o știut ce-i baiu. Și-o zinit oarice femeie și i-o zâs că-i luat laptele de la vacă. Și numa-n Giulești știé descânta o femeie. Și o mărs în Giulești după femeia ceie și-o adus-o. Și-o zâs că până o fo pă Dumbravă, o sărit câinii de

la stână la ele. Și o zâs femeia că trebe să-ți strângi degetu mare în pumn și zâci:

Eu nu strâng jeditu,
Că i-o strâng gura cânelui.

Și-o zinit câinii aproape și n-o sărit pă ele. Și-o venit acasă și-o văzut vaca și-o descântat-o. Și i-o zâs c-a veni o femeie și și-a cere iertare. Și-o zâs c-o venit femeia Porceanului și și-o cerut iertare și i s-o aruncat de pământ. O zâs că altu nu s-a agăța de laptele ei niciodată.

- Tu, Doti, tată-tău tăt ne-o povestit că i-o urcat Fata Pădurii în cârcă. V-o spus?

- Spus. El s-o dus la oi. Și o zâs că numa odată i s-o fo dat de veste că intră o femeie în colibă la el. El o fo fecior, o drăgostit-o. Și-api o zâs că nu s-o lăsat deloc de el. Și l-o adus din Vârvu săsăsc, de unde avem noi loc, până la Vârvu crucii. Și de aicica l-o lăsat să margă înapoi iară la oi. Și mai multă vreme o purtat-o în cârcă.

- Eu am auzât că pă Valea Ciuroiului.

- Da și pă aicica, nu știu de unde o dzâs c-o ieșit din șezătoare. Și el o așteptat. Și o vrut s-o arunce înt-o fântână. Că nu știu pă unde o fo fântână, aici pă Valea Ciuroiului. Și nu i s-o lăsat de grumadz. N-o putut-o arunca. O fo tare tata da n-o putut-o arunca în fântână. Api o scăpat de ie până la urmă.

- Noi am auzit de la femei, că i-o urcat la tată-tău în cârcă.

- Noa, demult o fost ciumuri și Fata Pădurii și Omu Apii.

- Și i-o tăt am audzât povestind că nu știu ce om o zânit pă la pod. Și unde să învârté apa îndărăt, o zâs că acolo stă omu cela a apii. Și o povestit cineva, c-o sosât pă acolo și o auzit o voce: „Ceasu o sosât, omu n-o sosât.” Tăt așa o dzâs. Poate amu dacă omu era acolo, poate dacă i-ar fi sosât ceasul, l-ar fi înecat. Da n-o pățât nimnic, dacă nu i-o fo sosât ceasul.

- O, tu Doti, îmi aduc aminte când am fo tânere. Că ai zinit și m-ai învățat a alege țoluri. Țolu cela din ceie casă, cu rug, tu m-ai învățat să-l fac. Vezi, cât am lucrat atunci și n-o fost lumea așa beteagă. Ca amu. Și amu vezi că nu toarcem. Atunci ne sculam dimineața cu mama la 5. Și torcém până făcé mama de mâncare, torcém câte două fusă de cânepă.

- Ioi, câte 200 de răs de pânză am țesut. Și api zâce mama: „Întinde tiara bine! Dă cât îi puté! Să sie pânza bătută.” Și pă la Paști cosăm câte 20 de păreti de gatii și de cămeși. Pă când or ieși la plug, să sie cu cămeși nouă. N-o fo pantaloni, tăt lumea s-o zbatut atunci. Atunci ce-ai făcut cu mâna ta, ai avut. Sfetăre, lipideauă, cămeși, haine-n spate, lecrece, gube, saci de moară. Am și amu saci de aceia. D-api câtă pânză am. Ioi, bună-i ceie de cânepă. Știu că avém cânepă colo-n grădină la voi, că acolo o fo tare bun pământu. Cânepa să culegé de 2 ori, îi de vară și de toamnă. Și o culegem ceie de vară și o puném în râu și sta 2 săptămâni până să topté. Apoi o melițam și o trăgém în hrebdincă. Fuioru separat la cămeși de sărbători, trășurile la cămeși de tâte dzâle și câlți pântru lipideauă. Ș-apoi torceam câlți până îmi cură sânge din buză, că zâcé mama să-i toarcem subțāre, să sie mândre lipideauăle.¹

¹ Culegător Corina Isabella Csiszár, performeră Dochia Drăguș, 71 ani, Oncești, din Arhiva

Aruncarea cărbunilor peste casă; foto: Felician Săteanu